

Memorie și diversitate culturală la Timișoara

Meserii și meseriași

de Smaranda Vultur, Vlad Colar, Thomas Remus Mochnachs, Gabriela Panu

Recenzie de Getta Neumann

Este un fenomen rar, dacă nu unic, ca, din prima clipă, o carte să te transpună în copilăria ta. De îndată ce prietena mea Smaranda, coordonatoarea proiectului de redactare, mi-a înmănat volumul, privirea mi-a plonjat în imaginea de pe copertă și am pășit pe stradă de-a lungul șinelor de tramvai, spre farmacia Kovács, iar la primul colț am luat-o spre dreapta, în Piața Petru Rareș nr. 2, unde, de la etajul întâi, mama îmi cobora cheia de la poartă pe o sfoară. Pe marginea fotografiei iese în relief pancarta cu inscripția „HAINĂ KLEIDER RUHA”, din anii 1920-1930, care cuprinde miezul acelor ani, în care Timișoara era un conglomerat de etnii și religii, în echilibru și armonie, și care, fără îndoială, a determinat pe autori să aleagă tocmai această ilustrație din cele multe, superbe, din album. Panoul poliglot amintit nu mai exista în tinerețea mea, dar lumea multietnică dănuia încă, pe cale de a se destrăma. Dacă înșirăm câteva nume care apar în volum, auzim melodia ei cu rezonanțe tipic timișorene: Radu Ciobanu, Anton Schneider, Maria Radoslav, Thomas Laszlo, Horváth Lajos, Andrei Spira, Tiberiu Schatteles...

Oglindind diversitatea culturală a orașului, cartea, cântare a Timișoarei, recurge la numeroase surse memoriale – amintiri redactate sau înregistrate, povestiri de viață, documente personale, ilustrate și fotografii, reclame, extrase din presă, pagini de literatură, studii istorice – fiecare piesă îmbinându-se într-un „puzzle memorial”, după cum se exprimă Smaranda Vultur. „Ce spun meșterii”, relatări care se completează și confirmă, este întregit de „ce spun istoricii”, din altă perspectivă și cu alte mijloace, în rezumate și studii de caz istorice. Este o creație polifonică în care se fac auzite numeroase voci, de demult și prezente, rigoarea

informațiilor faptice împletindu-se cu afectul trăirii individuale. Istoria se umple de viață și dobândește culoare, gust, miros.

Viața decurgea domol pe atunci, în prima jumătate a secolului al XX-lea. Oamenii se deplasau agale, pe jos, cu tramvaiul sau cu birja. Așteptai să ți se repare ceasul și dezvățai lumea cu meșterii, ne povestește Adriana Babeți. Ciorapii erau remaiți, pantofii pingeliți. Te sfătuiai cu croitoreasa ce rochie, fustă sau bluză să-ți faci, din ce și cât material, apoi căutai stofa prin magazine, mergeai la cel puțin două probe, iar valoarea rochiei se exprima prin timpul și schimbul de gânduri și afecte asociate cu ea, pe când croitoreasa devenea un caracter complex și creator, o persoană de referință, așa cum era Ila Schlesinger, evocată de Irina Stern. Cumpărăturile se făceau la piață, după îndelungate negocieri cu femeia care vindea smântână și cu cea care aducea caș dulce. În descrierea lui Eugen Bunaru, timișoreanul era „un om al unor tabieturi” – citea ziarul, își făcea siesta, se plimba pe Corso și consuma în tihnă o cafea sau o bere. Oamenii aveau TIMP. Oamenii aveau răgazul să schimbe o vorbă, să observe și să savureze lucruri mărunte, să nu facă „nimic”.

Devenim conștienți că unii meșteșugari nu-și mai au utilitatea, alții, precum croitorii, ceasornicarii, bijutierii au supraviețuit în număr mic în lumea luxului, cu prestații accesibile doar unei elite. Când ai un Swatch, nu mai ai nevoie de ceasornicar, fotografiile sunt chemați la evenimente mari, la nunți și recepții, bijutierii au scule de turnat, cu care produc o sută de inele, nu unul pe zi, confecțiile sunt relativ ieftine și acceptabile. Și ne pare rău... Fabrica de textile ILSA cu clubul ei de inot și polo, fabrica de pantofi Guban, cofetăria Violeta sau librăria și tipografia Moravetz formează un panoptic de personaje, clădiri și întreprinderi, considerate eterne prin deosebita lor însemnătate și faimă, devenite sacre în urma dispariției lor.

Filtrul memoriei, savoarea povestitorilor, luciul imaginilor, regretul că nu mai e cum a fost aștern voalul nostalgiei asupra trecutului, un voal care conferă farmec acestei lumi epurate de posomoreală, urâțenie și cruzime. Se strecoară totuși amintiri despre anii războiului când măsurile antisemite erau în vigoare, iar bărbații evreii erau trimiși în detașamente de muncă forțată, cum aflăm de la Thomas Laszlo sau fotografii Emeric Robicsek, sau despre șicanele din perioada comunistă, cum relatează dl Kurutz Andrei. Dar trăirile își pierd din încărcătura suferinței, din acuitatea durerii și umilinței. Dimpotrivă, amintirile duioase au un efect reparator și camuflează eventuale episoade inconveniente. Evreul Gusti bácsi este evocat cu tandrețe și recunoștință. Ni se spune că avea principiul „să trăiești și să lași și pe alții să trăiască”, cheia coexistenței pașnice prin care se dinstingea Timișoara. Mochacs Thomas Remus conchide: „Partipriurile naționaliste, profesionale ori politice erau, astfel, excluse din rațiuni în primul rând economice, dar și datorită stării de fapt normale din societatea civilă democratică interbelică din Timișoara.”

Cu toate că perioada cuprinsă se întinde până în anii 1970, obiectul preferat al mărturiilor și studiilor reunite cu migală și desăvârșită competență este prima jumătate a secolului trecut, ilustrată prin fotografii într-o prezentare grafică foarte inspirată. Bagajul de amintiri transmise prin memoria colectivă a populației și comunității timișorene, afinitățile cu sensibilitatea și mentalitatea generației precedente pe care le descoperim, fac din această carte frumoasă și generoasă o carte în care ne regăsim.

Memorie și diversitate culturală la Timișoara Meserii și meseriași, de Smaranda Vultur, Vlad Colar, Thomas Remus Mochnachs, Gabriela Panu. Editura Brumar 2013